Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2023; 1(125): 96-99
УДК 347.4; 347.9
DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/1.125-16

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University", 2023

В. Цюра, д-р юрид. наук, зав. каф.
ORCID ID: 0000-0001-6534-3141
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МЕЖІ ПРЕЗУМПЦІЇ ПРАВОМІРНОСТІ ПРАВОЧИНУ ТА ЇЇ ПОШИРЕННЯ НА НІКЧЕМНІ ПРАВОЧИНИ

Стаття заснована на положеннях чинного цивільного законодавства, підходах, сформованих у судовій практиці, насамперед, Верховного Суду, та здобутках вітчизняної правової доктрини. Дослідження базується на взаємопов'язаному використанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема методів синтезу й аналізу, формально-юридичного та логіко-юридичного, герменевтичного методу тощо.

Обґрунтовано, що презумпція правомірності правочину застосовується до всіх правочинів, незалежно від правової підстави визнання їх недійсними в майбутньому. Тобто презумпція правомірності та необхідність її спростування, виходячи з її природи як правового поняття, застосовується в обох випадках: коли недійсність правочину прямо встановлена законом (нікчемний правочин) або коли він визнається судом недійсним (оспорюваний правочин). На це вказує як логіка побудови ст. 204 ЦК України, що не розмежовує наведені підстави недійсності правочину стосовно дії презумпції правомірності, наводячи їх поруч одна з одною, так і висновки Верховного Суду, що закріплюють обов'язок суду дослідити фактичні обставини, з якими закон пов'язує нікчемність правочину, установити їх наявність або відсутність, та, відповідно, підтвердити чи спростовувати заявлену стороною або зацікавленою особою обставину нікчемності правочину. Таке розуміння змісту правової категорії презумпції правомірності правочину сприяє забезпеченню передбачуваності відповідних суспільних відносин, стабільності ділового обороту та загалом системи вітчизняного зобов'язального права.

Ключові слова: правочин, недійсність правочинів, практика Верховного Суду, нікчемний правочин, презумпція правомірності, права та обов'язки сторін, оспорюваний правочин.

Вступ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Презумпція дійсності або, використовуючи закріплений в українському законодавстві термін, правомірності правочину є однією з фундаментальних засад вітчизняного зобов'язального права, служить гарантією реалізації прав і виконання обов'язків, установлених правочином або стосовно нього законом. Відповідно до ст. 204 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним. Загальновизнане тлумачення змісту цієї презумпції полягає в тому, що кожен учинений правочин уважається правомірним, тобто таким, що породжує, змінює або припиняє цивільні права й обов'язки доти, доки ця презумпція не буде спростована. У свою чергу недійсність правочину розглядається як правова категорія, при появі якої правочин як юридичний факт утрачає юридичну силу, тобто дії, здійснені у вигляді правочину, не породжують юридичних наслідків – не тягнуть виникнення, зміни чи припинення цивільних прав та обов'язків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Таким чином, недійсний правочин являє собою неправомірну юридичну дію [2, с. 180].

Разом із тим, попри простоту тлумачення та усталеність застосування у національній судовій практиці, деякі аспекти сутності та впливу презумпції правомірності правочину на відповідні суспільні відносини досі залишаються дискусійними та потребують пильної уваги дослідників. На перший погляд питання меж презумпції правомірності правочину в контексті її поширення лише на оспорювані правочини чи охоплення також категорії правочинів, що є нікчемними (тобто їх недійсність установлена законом – ч. 2 ст. 215 ЦК України), є суто теоретичним. Проте воно має конкретні практичні наслідки, впливаючи на наявність чи відсутність необхідності встановлення/підтвердження недійсності нікчемних правочинів судом, а отже і потреби звернення до суду сторонами або іншими зацікавленими особами з відповідною вимогою. Це безпосередньо відображається і на порядку та обов'язковості виконання встановлюваних "потенційно" нікчемним правочином зобов'язань цими сторонами. Тобто проникає не лише у процесуальну, але й зобов'язально-правову площину.

Формування цілей статті (постановка завдання). Виходячи зі змісту окресленої вище проблеми, метою цієї наукової статті є встановлення меж презумпції правомірності правочину з огляду на її співвідношення з категорією недійсності правочину (оспорюваного та нікчемного), а також визначення змісту повноважень суду в цьому аспекті та права сторін заявляти стосовно нікчемності правочину в судовому порядку і правових наслідків такої заяви.

Матеріали і методи. У статті ми засновуємось на положеннях чинного цивільного законодавства, підходах, сформованих у судовій практиці, насамперед Верховного Суду, та здобутках вітчизняної правової доктрини. Дослідження ґрунтується на взаємопов'язаному використанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема методів синтезу й аналізу, формально-юридичного та логіко-юридичного, герменевтичного методу тощо.

Виклад основного матеріалу

1. Значення і застосування презумпції правомірності правочину. Презумпція правомірності правочину в науковій літературі розглядається як одна з його основних ознак, що прямо випливає із визначення правочину, даного у ч. 1 ст. 202 ЦК України (правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків), закріплюючи, що правочин завжди має бути правомірною дією, не може суперечити закону, інакше він не буде дійсним, у зв'язку з чим законодавцем установлено презумпцію правомірності правочину, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний недійсним у судовому порядку [3, с. 8]. Сутність презумпції правомірності правочину, як і будь-якої іншої правової презумпції, за правильними судженнями Ю. І. Корнієнко, розкривається у взаємозв'язку з категорією спростовності, де остання як істотна ознака правової презумпції означає, що законодавець допускає

© Цюра В., 2023

можливість доказування того, що стосовно конкретного факту правове припущення не діє, а тому наявність цього факту не призводить до настання юридичних наслідків (які настають за загальним правилом). При цьому науковець підкреслює, що спростування правових презумпцій у жодному випадку не можна ототожнювати зі спростуванням правильності судження, що охоплюється презумпцією, а необхідно розуміти лише в аспекті спростування можливості її застосування до певного конкретного випадку [4, с. 121].

Іншими словами, презумпція правомірності правочину є ключовою гарантією стабільності комерційного обороту, передбачуваності підстав виникнення, зміни і припинення цивільних прав та обов'язків. Як така та як основоположний правовий принцип вітчизняного зобов'язального права, ця презумпція має застосовуватись до всіх типів правочинів, у тому числі та одночасно у випадках, коли недійсність правочину прямо встановлена законом (нікчемний правочин) або коли він визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин). Однак принципова відмінність між останніми полягає лише в механізмі встановлення недійсності правочину: безпосередньо за законом, у випадку нікчемного правочину, чи за рішенням суду – у разі оспорюваного. Згідно з ч. 2 ст. 215 ЦК недійсним є правочин, якщо його недійсність установлена законом (нікчемний правочин). У цьому випадку визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.

Тим не менш це не усуває повністю будь-якої можливості та/або необхідності розгляду й ухвалення судом питання про недійсність нікчемного правочину та наслідків цього, а лише зміщує роль суду: від визнання оспорюваного правочину недійсним до встановлення, чи обставини справи вимагають констатації судом факту недійсності нікчемного правочину на підставі положень закону. Такий висновок знаходить однозначне підтвердження у практиці Верховного Суду, проте потребує попереднього аналізу порядку та визначення кола осіб, що можуть звернутись до суду з вимогою стосовно констатації недійсності нікчемного правочину і застосування правових наслідків цього. Також зрозуміло, що як у цілому, так і за обставин конкретної справи, припис ч. 2 ст. 215 ЦК України щодо недійсності нікчемного правочину на підставі закону не може тлумачитись як такий, що надає стороні або зацікавленій особі волюнтаристськи відмовлятись від виконання закріплених ним обов'язків, за умови, що нікчемність такого правочину як юридичний факт оспорюється іншою стороною. Таким чином, сторона правочину не може в односторонньому порядку визнати правочин недійсним на підставі своєї думки про виконання положень ЦК України, які встановлюють нікчемність.

2. Особи, які заявляють про нікчемність правочину. Важливим процесуальним аспектом судового розгляду заяви щодо підтвердження або спростування наявності фактичних обставин для констатації нікчемності правочину судом є перелік осіб, які можуть із нею звертатись до суду. На нашу думку, тут слід застосовувати аналогію закону, звертаючись до відповідних положень цивільного законодавства щодо оспорюваних правочинів. Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 215 ЦК України, якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна зі сторін або інша зацікавлена особа заперечує його дійсність на підставах, установлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин). Універсального законодавчого визначення поняття "інша зацікавлена особа" у положеннях ЦК України в контексті недійсності правочину немає. Однак це питання розглядалось у кількох судових рішеннях та в актах вищих судових органів щодо роз'яснення та/або аналізу судової практики України у цій сфері.

По-перше, базуючись на узагальненні положень Постанови Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними" від 06.11.2009 р. № 9 [5] та Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ "Аналіз окремих питань судової практики, що виникають при застосуванні судами рекомендаційних роз'яснень, викладених у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9 "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними" від 01.01.2017 р. [6], зацікавленою особою є будь-яка особа, яка має конкретний майновий інтерес в оспорюваному договорі. При цьому така особа, яка звертається до суду з позовом про визнання договору недійсним, повинна довести конкретні факти порушення її майнових прав та інтересів. У зв'язку з цим виділяють декілька критеріїв визначення зацікавленості позивача в оспорюваному договорі: 1) права та законні інтереси зацікавленої особи безпосередньо порушені договором; 2) у результаті визнання договору недійсним майнові інтереси зацікавленої особи будуть відновлені; 3) зацікавлена особа отримує що-небудь у результаті проведення реституції (права, майно).

По-друге, у розвиток цих висновків на сьогодні українські суди, при розгляді питання про недійсність правочинів за позовами "зацікавлених" осіб, які не є сторонами оспорюваного правочину, дотримуються умовиводів, викладених у постанові Об'єднаної палати Верховного Суду у складі суддів Касаційного господарського суду від 16 жовтня 2020 р. у справі № 910/12787/17, згідно з якими "особа, яка звертається до суду з позовом про визнання недійсним договору (чи його окремих положень), повинна довести конкретні факти порушення її майнових прав та інтересів, а саме: довести, що її права та законні інтереси як зацікавленої особи безпосередньо порушені оспорюваним договором і в результаті визнання його (чи його окремих положень) недійсним майнові права зацікавленої особи буде захищено й відновлено. Реалізуючи право на судовий захист і звертаючись до суду з позовом про визнання недійсним правочину, стороною якого не є, позивач зобов'язаний довести (підтвердити) в установленому законом порядку, яким чином оспорюваний ним договір порушує (зачіпає) його права й законні інтереси, а суд, у свою чергу, – перевірити доводи та докази, якими позивач обґрунтовує такі свої вимоги, і залежно від установленого вирішити питання про наявність чи відсутність підстав для правового захисту позивача. Відсутність порушеного або оспорюваного права позивача є підставою для ухвалення рішення про відмову у задоволенні позову, незалежно від інших установлених судом обставин" [7].

Отже, аналіз зазначених позицій Верховного Суду свідчить про те, що оскаржити дійсність правочину може не будь-яка зацікавлена особа, а особа, яка має певний майновий інтерес щодо оспорюваного правочину, який повинен бути доведений цією особою та може розглядатися як необхідність наявності в оспорюваному правочині закріпленого за такою особою охоронюваного правового інтересу, а не будь-якого іншого інтересу.

3. Порядок підтвердження нікчемності правочину в суді. Вище ми стверджували, що питання про недійсність нікчемного правочину та наслідків цього зумовлює виконання судом функції встановлення, чи обставини справи вимагають констатації судом факту недійсності

нікчемного правочину на підставі положень закону чи спростування відповідних тверджень сторони. У деяких справах, зокрема в Постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 червня 2019 р. у справі № 916/3156/17, поняття "підтвердження" та "спростування" використовуються для опису ролі суду в ситуації, коли сторона покладається на нікчемність правочину: "за наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, одна зі сторін якого чи інша зацікавлена особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та в мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину" [8].

Незважаючи на різницю у використовуваній термінології, загальне твердження про необхідність установлення судом недійсності нікчемного правочину та механізм цього можна ефективно проілюструвати, звернувшись до практики Верховного Суду у справах за позовами про недійсність правочину, який, на думку позивача (відповідача у цитованій далі справі), порушує публічний порядок і, таким чином, є недійсним відповідно до ч. 2 ст. 228 ЦК України: у Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 жовтня 2019 р. у справі № 911/103/19 відповідач стверджував, що спірний договір був спрямований на незаконне заволодіння майном (коштами) юридичної особи, а тому він порушує публічний порядок і є нікчемним з огляду на зміст ст. 228 ЦК України. Суд у цій справі, натомість, установив, що "відповідачем не доведено належними та допустимими доказами вини й обставин, з якими закон пов'язує нікчемність правочину внаслідок порушення публічного порядку, а саме – спрямованість правочину на порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина, на знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, територіальної громади, незаконне заволодіння ним" [9].

Більш деталізовані висновки з цього приводу містяться у Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 10 листопада 2020 р. у справі № 910/9305/19, згідно з якими: 1) вирішуючи спори про визнання правочинів (господарських договорів) недійсними, господарський суд має встановити наявність фактичних обставин, з якими закон пов'язує визнання таких правочинів (господарських договорів) недійсними на момент їх вчинення (укладення) і настання відповідних наслідків; 2) обов'язок доказування й подання доказів відповідно до ст. 74 Господарського процесуального кодексу України [10] розподіляється між сторонами, виходячи з того, хто посилається на певні юридичні факти, які обґрунтовують його вимоги та заперечення. Далі Суд виснував, що за таких обставин, приймаючи до уваги положення ЦК України та ГПК України, позивачем при зверненні до суду з вимогами про визнання договору недійсним має бути доведено наявність тих обставин, з якими закон пов'язує визнання угод недійсними, цитуючи норму ч. 3 ст. 215 ЦК України. Суд остаточно резюмував, що за результатами розгляду відповідного спору вирішується питання про спростування презумпції правомірності правочину й має бути встановлено не лише наявність підстав недійсності правочину, передбачених законом, але й визначено, чи було порушене цивільне право особи, за захистом якого позивач звернувся до суду, яке саме право порушене, у чому полягає його порушення, оскільки залежно від цього визначається необхідний спосіб захисту порушеного права, якщо таке порушення відбулося [11].

Висновки. Вищевикладені умовиводи, які містяться в актуальній судовій практиці, дозволяють зробити однозначний висновок, що презумпція правомірності правочину діє доти, доки сторона, яка оспорює дійсність правочину (на підставі його нікчемності або оспорюваності), не доведе наявність обставин, з якими закон пов'язує недійсність правочину, тобто не спростує презумпцію правомірності.

Таким чином, засновуючись на змісті норми ст. 204 ЦК України та тлумаченні практики Верховного Суду, ми резюмуємо, що презумпція правомірності правочину застосовується до всіх правочинів, незалежно від правової підстави визнання їх недійсними в майбутньому. Тобто презумпція правомірності та необхідність її спростування, виходячи з її природи як правового поняття, застосовується в обох випадках: коли недійсність правочину прямо встановлена законом (нікчемний правочин) або коли він визнається судом недійсним (оспорюваний правочин). На це вказує як логіка побудови ст. 204 ЦК України, що не розмежовує наведені підстави недійсності правочину стосовно дії презумпції правомірності, наводячи їх поруч одна з одною, так і висновки Верховного Суду, що закріплюють обов'язок суду дослідити фактичні обставини, з якими закон пов'язує нікчемність правочину, установити їхню наявність або відсутність, і, відповідно, підтвердити чи спростовувати заявлену стороною або зацікавленою особою обставину нікчемності правочину. Пропоноване розуміння змісту правової категорії презумпції правомірності правочину сприяє забезпеченню передбачуваності відповідних суспільних відносин, стабільності ділового обороту та загалом системи вітчизняного зобов'язального права.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. База даних "Законодавство України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 14.02.2023).

2. Заборовський В. В. Порядок визнання правочинів недійсними / В. В. Заборовський // Від громадянського суспільства – до правової держави: тези VII Міжнар. наук. Internet-конф. студ. та молодих вчених, 27 квіт. 2012 р. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. – С. 179–182.

3. Нижний А. В. Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика : посіб. для суддів / А. В. Нижний, М. П. Ходаківський, Г. В. Юровська / за ред. А. В. Нижного. – Київ: Алерта, 2020. – 234 с.

4. Корнієнко Ю. І. Презумпція правомірності правочину в іпотечних правовідносинах (на матеріалах судової практики) / Ю. І. Корнієнко // Приватне право і підприємництво. – 2016. – Вип. 15. – С. 120–124.

5. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9. База даних "Законодавство України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text (дата звернення: 14.02.2023).

6. Аналіз окремих питань судової практики, що виникають при застосуванні судами рекомендаційних роз'яснень, викладених у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9 "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними": лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://protocol.ua/ua/vssu_analiz_sudovoi_praktiki_pri_zastosuvanni_sudami_roz_yasnen_vikladenih_u_post_plenumu_vsu/ (дата звернення: 14.02.2023).

7. Постанова Об'єднаної Палати Верховного Суду у складі суддів Касаційного господарського суду від 16.10.2020 р. у справі № 910/12787/17. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92705206 (дата звернення: 14.02.23).

8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.06.2019 р. у справі № 916/3156/17. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82424016 (дата звернення: 14.02.23).

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18.10.2019 р. у справі № 911/103/19. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85211596 (дата звернення: 14.02.23).

10. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. База даних "Законодавство України" [Електронний ресурс].

– Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text (дата звернення: 14.02.2023).

11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 10.11.2020 р. у справі № 910/9305/19. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92918900 (дата звернення: 14.02.23).

References

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil code of Ukraine] No 435-IV (2003). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/435-15#Text (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

2. Zaborovskyi, V. V. (2012) Poriadok vyznannia pravochyniv nediisnymy [The procedure for recognizing transactions as invalid]. Vid hromadianskoho suspilstva – do pravovoi derzhavy: tezy VII Mizhnar. nauk. Internet-konf. stud. ta molodykh vchen., 27 kvitnia 2012 r. [From civil society to the rule of law: theses of the VII International. of science Internet-conf. of students and young scientists, April 27, 2012], 179–182. (in Ukrainian).

3. Nyzhnyi, A. V., Khodakivskyi, M. P., Yurovska, H. V. (2020) Vyznannia pravochyniv nediisnymy: osnovy teorii ta sudova praktyka [Recognizing transactions as invalid: theoretical foundations and judicial practice]. Kyiv: Alerta (in Ukrainian).

4. Korniienko, Yu. I. (2016) Prezumptsiia pravomirnosti pravochynu v ipotechnykh pravovidnosynakh (na materialakh sudovoi praktyky) [Presumption of legality of the transaction in mortgage legal relations (based on case law materials)], 15, 120–124. (in Ukrainian).

5. Pro sudovu praktyku rozghliadu tsyvilnykh sprav pro vyznannia pravochyniv nediisnymy (2009) [On Judicial practice of considering Civil Cases for Invalidation of Transactions]. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

6. Analiz okremykh pytan sudovoi praktyky, shcho vynykaiut pry zastosuvanni sudamy rekomendatsiinykh roziasnen, vykladenykh u postanovi Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 06 lystopada 2009 roku № 9 "Pro sudovu praktyku rozghliadu tsyvilnykh sprav pro vyznannia pravochyniv nediisnymy" (2017) [Analysis of certain issues of court practice that arise when the courts apply the recommendatory explanations set out in the Resolution No. 9 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 6 November 2009 "On Judicial practice of considering Civil Cases for Invalidation of Transactions"]. Lyst Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav [Letter of the High Specialised Court on Civil and Criminal Cases]. URL: https://protocol.ua/ua/vssu_analiz_sudovoi_praktiki_pri_zastosuvanni_sudami_roz_yasnen_vikladenih_u_post_plenumu_vsu/ (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

7. Postanova Obiednanoi Palaty Verkhovnoho Sudu u skladi suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu (2020) [Ruling of the Supreme Court made by the Joint Chamber of the Commercial Court of Cassation]. In case No 910/12787/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92705206 (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

8. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu (2019) [Ruling of the Grand Chamber of the Supreme Court]. In case No 916/3156/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82424016 (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

9. Postanova Verkhovnoho Sud u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu (2019) [Ruling of the Supreme Court consisting of the panel of judges of the Commercial Court of Cassation]. In case No 911/103/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85211596 (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

10. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Economic Procedure Code of Ukraine] No 1798-XII (1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

11. Postanova Verkhovnoho Sud u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu (2020) [Ruling of the Supreme Court consisting of the panel of judges of the Commercial Court of Cassation]. In case No 910/9305/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92918900 (date of request: 14.02.2023) (in Ukrainian).

Надійшла до редколегії 09.03.23

V. Tsiura, Dr. Sc. (Law), Prof.
ORCID ID: 0000-0001-6534-3141
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE LIMITS OF THE PRESUMPTION OF THE LEGALITY OF A TRANSACTION AND ITS EXTENSION TO VOID TRANSACTIONS

The article is based on provisions of current civil legislation, approaches formed in judicial practice, primarily of the Supreme Court, and achievements of domestic legal doctrine. The research is based on the interconnected use of general scientific and special legal methods, in particular methods of synthesis and analysis, formal-legal and logical-legal as well as hermeneutic methods.

Based on the interpretation of the norm of Art. 204 of the Civil Code of Ukraine and the practice of the Supreme Court, in this study we substantiate that the presumption of legality of the transaction is applied to all transactions, regardless of the legal basis for declaring them invalid in the future. That is, the presumption of legality and the need to refute it, based on its nature as a legal concept, are applied in both cases: when the invalidity of the transaction is directly established by law (void transaction) or when it is recognized by the court as invalid (disputed or voidable transaction). This is indicated by the logic of the construction of Art. 204 of the Civil Code of Ukraine, which does not distinguish the grounds for the invalidity of the transaction from the point of view of the presumption of legality, stating them next to each other, as well as the conclusions of the Supreme Court, which establish the court's duty to investigate the factual circumstances with which the law connects the invalidity of the transaction, to establish their presence or absence, and, accordingly, to confirm or refute the voidness of the transaction declared by the party or interested person. This understanding of the content of the legal category of the presumption of legality of the transaction helps to ensure the predictability of relevant social relations, the stability of business turnover, and the domestic system of the law of obligations in general.

Keywords: transaction, invalidity of a transaction, practice of the Supreme Court, void transaction, presumption of legality, rights and obligations of the parties, voidable transaction.